

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

KHOA LUẬT

NGUYỄN XUÂN NGHIỆP

**CHẾ ĐỊNH XÓA ÁN TÍCH
TRONG LUẬT HÌNH SỰ VIỆT NAM**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LUẬT HỌC

HÀ NỘI - 2006

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

KHOA LUẬT

NGUYỄN XUÂN NGHIỆP

**CHẾ ĐỊNH XÓA ÁN TÍCH
TRONG LUẬT HÌNH SỰ VIỆT NAM**

Chuyên ngành : Luật hình sự

Mã số : 60 38 40

LUẬN VĂN THẠC SĨ LUẬT HỌC

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Trần Văn Độ

HÀ NỘI - 2006

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Xóa án tích là một chế định quan trọng của luật hình sự Việt Nam. Ở một mức độ nào đó, chế định án tích thể hiện nội dung các nguyên tắc cơ bản của luật hình sự Việt Nam: Nguyên tắc nhân đạo, dân chủ xã hội chủ nghĩa và tôn trọng quyền con người.

Kế thừa và phát triển Bộ luật hình sự 1985, Bộ luật hình sự 1999 là bước phát triển mới trong việc giải quyết vấn đề án tích và xóa án tích trong luật hình sự nước ta. Nhiều quy phạm của chế định xóa án tích đã được sửa đổi, bổ sung cho phù hợp với thực tiễn, tạo điều kiện cho các cơ quan áp dụng pháp luật đấu tranh phòng, chống tội phạm có hiệu quả. Tuy nhiên, một số quy định về chế định xóa án tích trong Bộ luật hình sự hiện hành, ở những mức độ khác nhau, bộc lộ những hạn chế, thiếu sót nhất định hoặc chưa đáp ứng được yêu cầu của việc xây dựng xã hội công bằng, dân chủ, văn minh hiện nay. Mặt khác, công tác giải thích, hướng dẫn áp dụng pháp luật hình sự trong thời gian qua chưa được quan tâm đúng mức nên một số quy định của pháp luật hình sự, trong đó có các quy định về chế định xóa án tích, còn có những nhận thức không thống nhất, gây khó khăn cho việc áp dụng pháp luật trong hoạt động thực tiễn.

Thời gian qua, việc nghiên cứu về những vấn đề liên quan đến chế định xóa án tích chưa được các tác giả trong và ngoài nước quan tâm đúng mức. Cho đến nay, nhiều nội dung của chế định xóa án tích còn có những nhận thức khác nhau. Mặt khác, cùng với sự phát triển trên các lĩnh vực kinh tế, chính trị và xã hội của đất nước, nhiều vấn đề của luật hình sự, trong đó có vấn đề xóa án tích cũng luôn vận động và phát triển đòi hỏi phải tiếp tục nghiên cứu giải quyết.

Trước tình hình đó, việc nghiên cứu một cách có hệ thống những vấn đề lý luận và thực tiễn liên quan đến chế định xóa án tích, trên cơ sở đó

đưa ra những giải pháp để tiếp tục hoàn thiện Bộ luật hình sự hiện hành và giải quyết những vướng mắc của thực tiễn áp dụng pháp luật hình sự là việc rất cần thiết, không những có ý nghĩa quan trọng về mặt lý luận mà còn có ý nghĩa cả về thực tiễn trong giai đoạn hiện nay ở nước ta.

Tất cả những phân tích trên đây là lý do để chúng tôi lựa chọn vấn đề "***Chế định xóa án tích trong luật hình sự Việt Nam***" làm đề tài nghiên cứu cho Luận văn thạc sĩ của mình.

2. Tình hình nghiên cứu

Xóa án tích là một trong những vấn đề quan trọng, phong phú và phức tạp của luật hình sự, nên từ trước đến nay nó cũng được một số nhà luật học đề cập đến trong các nghiên cứu của mình. Tuy nhiên, trong khoa học luật hình sự vấn đề này chưa được chú trọng quan tâm đúng mức.

Từ khi nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam được thành lập năm 1945 cho đến trước khi Bộ luật hình sự đầu tiên của nước ta được ban hành năm 1985, chế định xóa án tích chưa được quy định cụ thể trong các văn bản pháp luật hình sự của nước ta. Vấn đề này chỉ được đề cập một cách chính thức trong Bộ luật hình sự năm 1985 và được hoàn thiện trong Bộ luật hình sự năm 1999 bằng việc quy định chế định xóa án tích. Xuất phát từ thực trạng đó của hệ thống pháp luật hình sự, cũng như thực tiễn xóa án tích còn đơn giản, cho nên việc nghiên cứu về chế định xóa án tích trước khi Bộ luật hình sự năm 1985 được ban hành hầu như không được đề cập. Sau khi Bộ luật hình sự năm 1985 được ban hành đã có những nhà luật học đầu tư nghiên cứu về vấn đề xóa án tích tuy ở các cấp độ chưa cao. Cụ thể là:

- "***Chế định xóa án tích trong Bộ luật hình sự năm 1999***" của Nguyễn Thị Minh Phương, Khóa luận tốt nghiệp cử nhân năm 2001.

- "*Chế định xóa án tích trong luật hình sự Việt Nam*" của Nguyễn Thị Lan, Khóa luận tốt nghiệp cử nhân năm 2003.

- Chế định xóa án tích trong các giáo trình luật hình sự và các cuốn bình luận khoa học Bộ luật hình sự do các tác giả khác nhau thực hiện.

Các công trình nghiên cứu khoa học trên đã đưa ra những bàn luận và giải quyết được một số vấn đề mà lý luận và thực tiễn áp dụng pháp luật hình sự đặt ra. Tuy nhiên, kết quả nghiên cứu của các công trình này cũng cho thấy, chế định xóa án tích mặc dù là một trong những chế định cơ bản nhưng cũng là một trong những chế định còn nhiều nội dung chưa đạt đến sự đồng thuận và gây tranh luận sôi nổi trong giới khoa học luật hình sự từ trước đến nay.

3. Mục đích, nhiệm vụ, đối tượng và phạm vi nghiên cứu của luận văn

- *Mục đích:*

Mục đích của luận văn là làm sáng tỏ một cách có hệ thống về mặt lý luận những nội dung cơ bản của chế định xóa án tích theo pháp luật hình sự Việt Nam, xác định những bất cập trong thực tiễn để đề xuất những giải pháp tiếp tục hoàn thiện chế định trong thời gian tới và nâng cao hiệu quả của cuộc đấu tranh phòng và chống tội phạm ở nước ta hiện nay.

- *Nhiệm vụ:*

Với mục đích nghiên cứu trên, luận văn tập trung vào giải quyết những nhiệm vụ sau:

Về mặt lý luận: Trên cơ sở nghiên cứu sự phát triển của chế định này trong lịch sử lập pháp hình sự Việt Nam, đồng thời so sánh chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam với chế định xóa án tích trong luật hình sự một số nước, làm sáng tỏ bản chất pháp lý của chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam.

Về mặt thực tiễn: Nghiên cứu việc áp dụng các quy phạm pháp luật của chế định xóa án tích trong thực tiễn áp dụng pháp luật hình sự nước ta. Trên cơ sở phân tích những thiếu sót, khuyết điểm và những vướng mắc của việc áp dụng pháp luật hình sự liên quan đến chế định xóa án tích, đề xuất những giải pháp cụ thể nhằm góp phần tạo sự nhận thức và áp dụng pháp luật được thống nhất.

- Đối tượng nghiên cứu:

Luận văn nghiên cứu chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam. Cụ thể là nghiên cứu các vấn đề như sau: Khái niệm án tích, xóa án tích; điều kiện xóa án tích; thủ tục xóa án tích...

Thực tế nghiên cứu cho thấy rằng, chế định xóa án tích liên quan đến nhiều vấn đề khác nhau của luật hình sự và luật tố tụng hình sự như: Quyết định hình phạt, hình phạt, thời hạn thi hành án, miễn trách nhiệm hình sự, miễn hình phạt... Việc đề cập đến các vấn đề trên của luật hình sự và luật tố tụng hình sự cũng chỉ nhằm giải quyết một cách có hệ thống và làm rõ hơn chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam.

- Phạm vi nghiên cứu:

Luận văn nghiên cứu chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam dưới góc độ luật hình sự. Đồng thời, cũng đề cập đến một số quy phạm của luật tố tụng hình sự, Luật thi hành án hình sự nhằm giải quyết nhiệm vụ và đối tượng nghiên cứu. Nếu hiểu đúng tinh thần của đề tài thì luận văn sẽ được nghiên cứu trải dài theo suốt chiều dài lịch sử của nước ta kể từ khi nước Việt Nam dân chủ cộng hòa được thành lập năm 1945 cho đến nay, nhưng trong giai đoạn từ năm 1945 cho đến trước khi Bộ luật hình sự năm 1985 được ban hành, những vấn đề liên quan đến án tích và xóa án tích chưa được đề cập trong pháp luật hình sự của Nhà nước ta. Do vậy, trên cơ sở tìm hiểu những quy định của pháp luật liên quan đến án tích và xóa án tích, luận văn chủ yếu nghiên cứu chế định xóa án tích từ sau khi

chế định được pháp điển hóa lần đầu tiên trong Bộ luật hình sự năm 1985 và tiếp theo là các văn bản dưới luật hướng dẫn xóa án và Bộ luật hình sự năm 1999. Bên cạnh đó, luận văn còn có sự phân tích, đối chiếu, so sánh với quy định về xóa án tích trong pháp luật hình sự một số nước khác để tham khảo trong quá trình nghiên cứu, hoàn thiện các quy định về xóa án tích trong pháp luật hình sự của nước ta. Mặt khác, luận văn cũng không bỏ qua việc hệ thống sơ lược những quy định của pháp luật hình sự Việt Nam gần với những quy định về xóa án tích từ năm 1945 đến trước năm 1985.

Đồng thời, luận văn còn nghiên cứu thực tiễn áp dụng các quy định của pháp luật hình sự Việt Nam về xóa án tích.

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu của luận văn

Cơ sở lý luận của luận văn là quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối, chính sách của Đảng về nhà nước, pháp luật, về tội phạm, hình phạt, về con người; những thành tựu của khoa học, triết học, lịch sử, các học thuyết chính trị pháp lý, luật hình sự, luật tố tụng hình sự, luật thi hành án, lôgic học.

Trên cơ sở phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử, luận văn sử dụng các phương pháp nghiên cứu cụ thể như phương pháp hệ thống, lịch sử, lôgic, phân tích, so sánh, tổng hợp. Ngoài ra, trong quá trình nghiên cứu, tác giả tham khảo ý kiến chuyên gia liên quan đến đề tài.

5. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận văn

Đây là công trình đầu tiên ở cấp độ luận văn thạc sĩ nghiên cứu toàn diện, có hệ thống vấn đề xóa án tích. Những kết quả nghiên cứu của luận văn có ý nghĩa lý luận và thực tiễn quan trọng sau:

Về mặt lý luận: Luận văn này là chương trình nghiên cứu chuyên khảo đề cập riêng đến việc phân tích có hệ thống những nội dung cơ bản của chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam với những đóng góp về mặt khoa học đã nêu trên.

Về mặt thực tiễn: Luận văn góp phần vào việc xác định đúng đắn nội dung cơ bản, cơ sở, điều kiện của việc áp dụng xóa án tích đối với người đã bị Tòa án kết án, đã thi hành án hoặc hết thời hạn thi hành án và đã trải qua một thời gian thử thách nhất định trong hoạt động điều tra, truy tố, xét xử của các cơ quan nhà nước có thẩm quyền trong hoạt động truy cứu trách nhiệm hình sự, nhằm góp phần nâng cao hiệu quả của cuộc đấu tranh phòng và chống tội phạm ở nước ta.

Ngoài ra, luận văn có thể được sử dụng làm tài liệu tham khảo trong việc nghiên cứu, học tập tại các cơ sở nghiên cứu và đào tạo chuyên ngành luật ở nước ta.

6. Kết cấu của luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận và danh mục tài liệu tham khảo, nội dung của luận văn gồm 3 chương:

***Chương 1:** Một số vấn đề chung về xóa án tích.*

***Chương 2:** Chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam*

***Chương 3:** Thực tiễn áp dụng các quy định của Bộ luật hình sự về xóa án tích và một số kiến nghị.*

Chương 1

MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG VỀ XÓA ÁN TÍCH

1.1. KHÁI NIỆM ÁN TÍCH

1.1.1. Định nghĩa án tích

Nghiên cứu các quy phạm pháp luật hình sự ở nước ta về chế định án tích nói chung và xóa án tích nói riêng cho thấy kể từ khi thành lập nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam cho đến khi Bộ luật hình sự đầu tiên được Quốc hội thông qua năm 1985, vấn đề án tích chưa được pháp điển hóa trong một văn bản pháp luật hình sự nào. Vì vậy, trên thực tế, vấn đề án tích chưa được đề cập nghiên cứu. Lần đầu tiên, vấn đề án tích được quy định tại khoản 5, Điều 3 và tại các điều từ Điều 52 đến Điều 56 Bộ luật hình sự năm 1985. Tại các điều luật nói trên của Bộ luật hình sự năm 1985, quy định điều kiện để xóa án và các trường hợp xóa án như: Đương nhiên xóa án, Xóa án theo quyết định của Tòa án, xóa án trong trường hợp đặc biệt. Việc Bộ luật hình sự không đưa ra được khái niệm án tích cụ thể đã gây ra không ít cách hiểu khác nhau trong giới luật học và khái niệm án tích, đặc điểm cũng như bản chất và ý nghĩa của án tích. Chẳng hạn, có quan điểm cho rằng, "Án tích là hậu quả pháp lý của bản án kết tội mà Tòa án tuyên đối với người phạm tội" [23, tr. 276]. Quan điểm này theo chúng tôi có một số điểm cần sửa đổi bổ sung. *Thứ nhất*, về bản chất mà coi bất kỳ ai bị Tòa án kết án đều phải mang án tích, nhưng không phải ai trong số những người bị Tòa án kết án cũng phải chịu những hậu quả pháp lý nhất định mà chỉ những người phạm tội mới trong thời gian còn mang án tích mới phải chịu những tình tiết định khung tăng nặng hình phạt quy định tại Điều 40 và các điều luật khác phân các tội phạm của Bộ luật hình sự; *thứ hai*, án tích không phải là hậu quả pháp lý mà là điều kiện được quy định trước nhằm thử thách những người bị kết án, đã chấp hành xong hình phạt

(cả chính và phụ) có trở thành công dân có ích cho xã hội, là người lương thiện hay không?; thứ ba, nếu hiểu án tích là hậu quả pháp lý của bản án kết tội sẽ gây ra hiểu nhầm rằng, người bị kết án bị coi là có án tích trong cả thời gian chấp hành hình phạt. Trong khi đó, theo quy định của pháp luật hình sự, người bị kết án bị coi là có án tích trong một khoảng thời gian nhất định sau khi đã chấp hành xong hình phạt.

Vấn đề án tích tiếp tục được quy định trong khoản 5 Điều 3 và tại các điều từ Điều 63 đến Điều 67 chương IX Bộ luật hình sự năm 1999. Cũng giống như Bộ luật hình sự năm 1985, Bộ luật hình sự năm 1999, cũng không đưa ra được khái niệm án tích mà chỉ quy định về nguyên tắc, các điều kiện để được xóa án tích đối với các trường hợp: Đương nhiên xóa án tích, xóa án tích theo quyết định của Tòa án, xóa án tích trong trường hợp đặc biệt và cách tính thời hạn để xóa án tích. Do vậy, trong lần pháp điển hóa lần thứ hai này, Bộ luật hình sự năm 1999 vẫn chưa thể đưa ra một cách hiểu thống nhất trong giới luật học nói chung, cũng như giới nghiên cứu luật nói riêng về vấn đề án tích. Chính vì vậy, sau khi Bộ luật hình sự năm 1999 được thông qua và có hiệu lực trên thực tế, trong giới luật học vẫn còn tồn tại những cách hiểu khác nhau về bản chất của án tích nói chung và về thực chất của xóa án tích nói riêng. Chẳng hạn, có quan điểm cho rằng "Xóa án tích là xóa bỏ bản án hình sự đối với một người đã bị Tòa án kết án" [26, tr. 387]. Quan điểm này, theo chúng tôi, rõ ràng là không chính xác. Vấn đề là ở chỗ, nếu hiểu "xóa án tích là xóa bỏ bản án " thì cũng có thể hiểu án tích là bản án. Trong khi đó, xét về mặt bản chất thì án tích không thể là bản án được. Hơn nữa, người bị kết án bị coi là có án tích sau khi đã chấp hành xong hình phạt mà Tòa án đã tuyên đối với người đó. Thực tế đã chứng minh rằng, bản án kết tội của Tòa án đối với người phạm tội đã được người phạm tội chấp hành xong. Vậy thì không thể nói xóa án tích là xóa bản án kết tội như quan điểm trên được.

Như vậy, vấn đề án tích trong pháp luật hình sự Việt Nam kể từ khi thành lập nước cho đến nay đã được pháp điển hóa trong Bộ luật hình sự năm

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

CÁC VĂN BẢN PHÁP QUY

1. *Bộ luật hình sự Cộng hòa nhân dân Trung Hoa.*
2. *Bộ luật hình sự Liên bang Nga.*
3. *Bộ luật hình sự Nhật Bản.*
4. *Bộ luật hình sự Thái Lan.*
5. Đảng Cộng sản Việt Nam (2001), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
6. Quốc hội (1985), *Bộ luật hình sự*, Hà Nội.
7. Quốc hội (1999), *Bộ luật hình sự*, Hà Nội.
8. Đảng Cộng sản Việt Nam (2002) *Nghị quyết số 08-NQ/TW ngày 02/01 của Bộ Chính trị về một số nhiệm vụ trọng tâm công tác tư pháp trong thời gian tới*, Hà Nội.
9. Đảng Cộng sản Việt Nam (2005) *Nghị quyết số 48-NQ/TW ngày 24/5 của Bộ Chính trị về Chiến lược xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam đến năm 2010, định hướng đến năm 2020*, Hà Nội.
10. Đảng Cộng sản Việt Nam (2005) *Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 02/6 của Bộ Chính trị về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020*, Hà Nội.
11. Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.

12. Hội đồng thẩm phán Tòa án nhân dân tối cao (2000), *Nghị quyết số 01/2000/NQ-HĐTP ngày 04/08 hướng dẫn áp dụng một số quy định trong phần chung của Bộ luật hình sự năm 1999*, Hà Nội.
13. *Thông tư số 02-TTLN liên ngành của TANDTC, VKSNDTC, BTP, BNV ngày 01/08/1986 về việc xóa án*, Hà Nội.
14. Tòa án nhân dân tối cao (1979), *Hệ thống hóa luật lệ về hình sự, tập 1 (1945 - 1974)*, Hà Nội.
15. Tòa án nhân dân tối cao (1979), *Hệ thống hóa luật lệ về hình sự, tập 2 (1975 - 1978)*, Hà Nội.
16. Tòa án nhân dân tối cao (1989), *Thông tư 02/TT ngày 28/04 về sửa đổi mức thu án phí, lệ phí*, Hà Nội.
17. Tòa án nhân dân tối cao (1990), *Công văn số 140/NCPL ngày 05/07 hướng dẫn việc xóa án đối với người được hưởng án treo*, Hà Nội.

SÁCH GIÁO TRÌNH

18. Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội (1999), *Giáo trình luật hình sự*, Hà Nội.
19. Trường Đại học Luật Hà Nội (2005), *Giáo trình luật hình sự*, Hà Nội.

CÁC LUẬN VĂN

20. Nguyễn Thị Lan (2003), *Chế định xóa án tích trong luật hình sự Việt Nam*, Khóa luận tốt nghiệp, Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội.
21. Nguyễn Thị Minh Phương (2001), *Chế định xóa án tích trong Bộ luật hình sự năm 1999*, Khóa luận tốt nghiệp, Trường Đại học Luật Hà Nội.

SÁCH THAM KHẢO

22. Lê Cẩm (2005), *Những vấn đề cơ bản trong khoa học luật hình sự (phần chung)*, Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội.

23. Phạm Hồng Hải (1993), *Xóa án - Mô hình lý luận về Bộ luật hình sự Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
24. Phạm Thị Học (2004), "Chương XV", Trong *Giáo trình luật hình sự Việt Nam*, Trường Đại học Luật Hà Nội, Nxb Công an nhân dân, Hà Nội.
25. Trần Đình Nhã (2001), "Chương IX: Xóa án tích", Trong sách: *Bình luận khoa học Bộ luật hình sự Việt Nam 1999*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
26. Đinh Văn Quế (2005), *Bình luận khoa học Bộ luật hình sự (phần các tội phạm)*, Nxb Thành phố Hồ Chí Minh.
27. Rarôg A.L (2000), "Chương XVIII: Miễn hình phạt", *Giáo trình luật hình sự Nga* (dành cho các trường Đại học), Nxb NORMA, Maxcova.
28. Hồ Sỹ Sơn (2001), "Án tích theo Bộ luật hình sự Việt Nam 1999", *Nhà nước và pháp luật*, (12).
29. Tkatrevxki Iu.M (1993), "Chương XVII: Miễn trách nhiệm hình sự và hình phạt", Trong sách: *Giáo trình luật hình sự (phần chung)*, Nxb Trường Đại học tổng hợp Quốc gia Maxcova.
30. *Từ điển Luật học* (1999), Nxb Từ điển bách khoa, Hà Nội.
31. Vittenberg G.B (1955), *Một số vấn đề thực tiễn áp dụng Pháp lệnh của Chủ tịch đoàn Xôviết tối cao Liên xô ngày 27/04/1953 về Đại xá*, Trường Đại học tổng hợp Irkutsk.